

בעניין אכילה ביו"ט מדין הכשר מצות שמחה

מאת מרן הגאון הגדול רבינו שלמה קורח זצוק"ל
זקן רבני תימן ורבה הראשי של העיר בני-ברק

א. כתב בשולחן ערוך (או"ח סימן תקי"ד סעיף א') וז"ל, אסור לכבות דלקה ביום טוב, אפילו אם רואה ביתו שנשרף, אם אין שם סכנת נפשות. ואין מכבין הבקעת, אפילו כדי שלא יתעשן הבית או הקדרה או כדי לשמש מטתו. (ע"כ). וכתב הרמ"א, ויש אומרים דוקא אם אפשר להציל הקדרה בלא כיבוי, אבל אם אי אפשר להציל או לבשל הקדרה בעניין אחר רק שיכבה, מותר לכבות. (הרא"ש ומרדכי ור"ן פ"ב דביצה ורשב"א וטור). וכן נראה לי עיקר. וכן בבית, אם ישרף הבית לא יהיה לו מקום לאכול שם ויפסיד, סעודתו, מותר לכבות, אבל אם יש לו בית אחר לאכול שם, אסור לכבות משום הפסד ממונו. (בית יוסף בשם ארחות חיים). עכ"ל.

ולע"ד נראה שמחלוקתם היא, אם איסור כיבוי ביו"ט הוא מדאורייתא או מדרבנן, ובדעת מרן נראה דסבירא ליה שאיסור כיבוי מן התורה הוא, ועל כן לא כתב כל החלוקים עליו להקל, וכפי שהביאם מרן הרמ"א, לפי שהרמ"א דעתו היא שאיסור כיבוי ביו"ט הוא מדרבנן.

כבוד ועונג יו"ט מדברי נביאים

ב. אך הנה מפורש כי כבוד ועונג יו"ט הוא ממקרא דברי נביא, וכפי שכתב הרמב"ם בהלכות שביתת עשור (פ"ו הט"ז), וז"ל: כשם שמצוה לכבד שבת ולענגה, כך כל ימים טובים, שנאמר [וקראת לשבת עונג] לקדוש ה' מכובד, ע"ש. וממילא יש לומר, שאיסור כיבוי ביו"ט שהוא מדרבנן, נדחה מפני עונג יו"ט שהוא מדברי נביא. ופשיטא שלדעת הסוברים שאיסור כיבוי הוא מדאורייתא, אינו נדחה מפני מצוה שהיא מדברי קבלה.

[ויש לחקור, אם כבוד ועונג יו"ט הוא מגוף הסעודה והידורה, או שזוהי התנהגות בפני עצמה, דהיינו, יש דין מצות הסעודה ויש דין עונג יו"ט, והנמנע מלענגה אינו מפסיד הסעודה, אלא שהוא כמו סועד בלי כבוד ועינוג, וכמו כל סעודותיו בכל ימות השנה].

ג. ומעיקרא צ"ע במה שכתב השו"ע, אין מכבין הבקעת אפילו כדי שלא יתעשן הבית או הקדרה, מאי אפילו דנקט, והלא אפילו רואה כל ביתו שנשרף אסור לו לכבות, וכל שכן שלא יתעשן.

כיבוי לצורך סעודת סיום מפכתא

ד. ויש לחקור [לפי דעת הרמ"א], אם הכין קדרה לסעודת מצוה, כגון עבור סיום הש"ס, אם מותר לו לכבות כדי שלא יפסיד סעודה זאת, או דוקא לצורך יו"ט הוא שפסק מרן הרמ"א שמכבה, אבל כל שאינה סעודה לצורך יו"ט לא היקל.

ואפשר לומר, כיון שקיום סעודה זאת בידו להקדימה או לאחרה, אסור לכבות. וכפי שמצאנו בדין מכשירי אוכל נפש, שאם היה אפשר לעשותו מערב יו"ט, אסור לעשותו ביו"ט, ראה בסימן תצ"ה סעיף א' בדברי הרמ"א שם.

ועיין רמב"ם בהלכות שביתת יו"ט (פ"ד ה"ב) שפסק, אבל להמציא אש, אסור, שהרי אפשר להמציא אותה מבערב. ע"כ. ועיין במג"א (שם ס"ק א'), דקדירה היא מגדר מכשירי אוכל נפש, ולא כל מכשירי אוכל נפש התירו חכמים. ע"כ.

ובשבת מצילין מזון ג' סעודות. ועיין בהלכות שבת (פרק כ"ג ה"ב), נפלה דליקה בחצר בשבת, אינו מציל כל מה שיש בחצר לחצר אחרת שבאותו המבוי, אף על פי שעירבו, גזירה שמה יכבה הדליקה, מפני שאדם בהול על ממונו. לפיכך גזרו שלא יציל אלא מזון שהוא צריך לו לאותו שבת וכו', ע"ש עוד.

כל דליקה בזמנינו סכנת נפשות

ה. **ודבר פשוט לכל**, שבזמנינו כל דליקה היא סכנת נפשות ודאי, כיון שיש מערכות הנקראים "חשמל", וגז בבית, ובלוני גז מצויים בכל חצר וחצר, וכן אם יש מכשירים כגון להקל על הנשימה וכיו"ב, שצריכין אותן אפילו לספק ספיקא של סכנת נפש, מותר לכבות כדי שלא יתקלקלו.

כיבוי ביו"ט לצורך סעודת מילה

ו. **אם אמנם כתבנו** שסעודת גמר סיום הש"ס אסור לכבות, כיון שאינה ממצות יו"ט, אבל צ"ב אם נודמן לו מילה, וסעודתה היא מצוה, ואע"פ שאינה מדין מצות סעודת יו"ט, אבל מכל מקום היא מדין יום המילה, ויש לעיין אם מותר להציל מן הדליקה לצורך סעודת המילה ביו"ט, וככל האופנים שהרמ"א פסק להקל בהם.

אך לע"ד אפשר לומר, כי סעודת המילה אינה גוף מצוה כסעודת שבת ויו"ט, ואינה אלא לכבוד מצות מילה, וממילא יהא אסור לכבות ביו"ט להציל כבוד המצוה. ולפ"ז אפשר לומר, שאפשר לאחרה למחרת יו"ט, כיון שאפשר לעשות כבודה באופן זה.

שוב ראיתי למרן בשו"ע יו"ד סימן רס"ה (סעיף טו"ב) שכתב סעודת מילה רק מכה המנהג, 'נוהגים לעשות סעודה ביום המילה'. ע"כ. ובביאורי הגר"א (ס"ק מ"ז) הביא מקורות למנהג זה מן המדרשים, ע"ש. ובפתחי תשובה שם סעיף ט"ז כתב, ואם אירע סיבה שלא עשו הסעודה ביום המילה, יעשו ביום שלאחר מכן, ע"ש.

ולפי כל זה, הלא גם סעודת מילה דומה לסעודת גומרה של התורה, וכיון שאפשר לדחותה, אין מכבין הדליקה כדי להצילה. וטעמא נראה לע"ד, כיון היא שמגדר לכבודה של מצות מילה, וכמו לכבוד סיום הש"ס, הרי שאפשר לקיים כבוד זה אף לאחר מכן. וכל שכן בדבר זה שעיקרו הוא מנהג, שלא ידחה איסור כיבוי ביו"ט.

אכילה ביו"ט היא הכשר מצות שמחה

ז. **עיין בשו"ע** בהלכות יו"ט סימן תק"ז סעיף א' שכתב, אופין בפורני וכו', ובלבד שלא תהא חדשה, דחיישינן שמה תפחת ויפסד הלהם, וימנע משמחת יו"ט. ע"כ. ומדוייק שלא כתב, ויפסיד סעודת מצוה, ומזה משמע שכל אכילה ביו"ט היא מדין שמחה, שאם ירעב לא ישמח.

ומבואר עוד בסוף הלכות יו"ט (סימן תקכ"ט), מצות יו"ט לחלקו חציו לבית המדרש וחציו לאכילה ושתייה, וצריך לכבדו ולענגו כמו שבת, וחייב לבצוע על שתי ככרות ולקבוע סעודה על היין וכו'. חייב אדם להיות שמח וטוב לב במועד הוא ואשתו. ולא נהגו לעשות סעודה שלישית ביו"ט, ועיין שם במשנה ברורה. ולא אמרינן כיון שהציין לאכילה ושתייה כבר יש בכלל יותר מג' סעודות [וכמו בכלל מאתים מנה].

קצרו של הדבר, אין האכילה והשתייה מדין סעודה אלא מדין שמחת יו"ט, והאכילה היא לגרום שמחת יו"ט, והיא בגדר הכשר מצות שמחה. ומה שכתב ולא נהגו לעשות בו סעודה שלישית, לכאורה שתי הסעודות הן ג"כ ממנהג שנהגו בהם, ולא נהגו בסעודה שלישית, ואין כאן עיקר דינא אלא מנהג. והמעין בדברי קדשו של הרמ"א, יבין מכל רהט הלשון, כי כל החשש שיפסיד סעודתו. [ובסימן תקי"ד לא הזכיר טעמא משום שמחת יו"ט].

איך יתחייב על רגש פנימי

ח. ולכאורה יש לשאול, איך יתחייב האדם לשמוח במועד, שהוא דבר שהוא רגש פנימי ורוחני, ובשלמא בזמן המקדש, בו שכינה שרוייה ובשר שלמים הוא קרבן, יש לומר כי כל התהילה שיש במקום כזה עם מצות אכילת קרבן שלמים, מעבירה בנפש מסערת השמחה, ומאליו באה להם השמחה, ומורגש שכל זה עבודת היוצר הוא והרגש נפעל.

ולולי דברי רבותינו האחרונים המובאים במשנ"ב ובאה"ל הסוברים כי גם השמחה בזמנינו מדאורייתא היא, ואפילו שאין מקדש ואין בשר קרבן שלמים. אפשר כי גם בזמנינו מדאורייתא הוא מעיקר החיוב, היינו בזמן המקדש כך דינו, והוא דין זמן המקדש ושלמים. ובזמן שאין מקדש, חיובו מדין עבודת היוצר, שבאופן זה הופכו להיות כמון התורה.

ומפורש בדברי רבינו הרמב"ם, וכן בסוף הלכות יו"ט בשו"ע שהעלה לשון קדשו של רבינו, שמעשה השמחה שאינם קשורים בעבודת היוצר אין לה דין שמחה, אלא הוללות וסכלות, ומעבודת היוצר נובעת שמחת רגש פנימית. ואכילת בשר ויין היא הכשר מצות שמחה, והיא מעשה שמחה וקיום עבודת היוצר. ואני מפרש הפסוק 'תחת אשר לא עבדת את ה'א בשמחה ובטוב לבב מרוב כל'. היינו, שהיוצר נתן לך צרכיך הרבים, ואף על פי כן אינך שמח, על כך תיתן את הדין.

ככל שירווח לך הרבה, גדלה עגמת הנפש

ויש עוד לפרש, "מרוב כל", היינו כל דבר שניתן לך הרבה, הפך הדבר להיות אצלך כהרגל מובן מאליו, ואדרבה ככל שירווח לך הרבה כן נתמעטך שמחתך, כשיש לך מאתים עגום לך שאין לך ארבע מאות. וכשיש לך ארבע מאות צר לך שאין לך שמונה מאות.

הראוי לו עפ"י תורה

ט. אחזור לדברי הרמב"ם שם שכתב, קטנים במה משמחם, נותן להם אגוזים ומגדנות, ונשים בכגדים ותכשיטים נאים. והוסיף לומר, כל אחד כראוי לו. (ע"כ). ולא כתב רבינו, 'כל אחד במה שישמח', לפי זה יש לומר, שחכמים הם שקבעו במה ראוי לשמוח, וכמו שקבעו מה היא שמחה ומה היא סכלות. ואם אדם חושב שאין זה ראוי לו לפי רצונו ודעתו, אין זו שמחת היוצר אלא שמחת כריסו וכיו"ב.

ועיין בהלכות שביתת יו"ט פ"ו הי"ז, ששת ימי הפסח חייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב, הוא ובניו וכו'. ועוד כתב, ואף על פי שהשמחה האמורה היא קרבן שלמים, כמו שאנו מבארין בהלכות חגיגה, יש בכלל אותה שמחה הוא ובניו ובניו ביתו כל אחד כראוי לו, כיצד, הקטנים נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות,

והנשים קונה להן כגדים ותכשיטים, והאנשים אוכלים בשר ושותין יין, שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין וכו'. ע"כ.

ולכאורה יש לדייק, שפירוש הלשון 'בכלל אותה', שהיא ג"כ מדאורייתא, ויהיה גדר העניין שהתורה ציוותה לשמחה בראוי לו על פי תורה ולא על פי מה שיקבע הוא. וכמו למשל, אם האנשים בתכשיטין והקטנים ביין וכיוצא בזה, לא יצא ידי חובת מצות שמחה מדאורייתא.

השמחה של הכלל אינה כמצוות שהזמן גרמא

והייתי מעמיק ואומר, שהיוב שמחה הוא דין כללי לציבור, שהפרט מקיים מצות שמחה ציבורית. ובזה לכאורה יש ליישב תמיהה, והלא זו מצוה שבאה מוזמן לזמן, והיא כמו מצוה שהזמן גרמא, וכן הקטנים בכל המצוות אין חייבין עד שיגדלו. אך לפי מה שכתבנו, שפיר שהיוב אלה הוא משייכותם לכלל הציבור ואין חיובן היוב גברא בלבד, ובמצוה זאת חיוב הפרט נובע מתוך שהוא חלק מן הכלל, וממילא גם נשים וגם קטנים חייבין.

(נערך מעצם כתיבת יד קדשו, ועבר הנהגתו)

יו"ל ע"י

מכון שפתי מלך

ת.ד: 99 בני-ברק

דוא"ל: sm08830222@gmail.com